

OBHAJOBA: k posudku vedoucího práce doc.Beneše

I. část

Stěžejní výpověď o Božím domě (1 Moj 28) pomíjí studentka pouhou poznámkou pod čarou (pozn. 215). Pokuste se při obhajobě vysvětlit, proč tento text nepovažujete při formulování významu chrámu za důležitý. (str. 1 posudku dole, předposlední odstavec)

Text dipl. práce str. 45:

V biblickém textu jsme pak nadále svědky pouze jakýchsi omezených (samozřejmě nikoliv fyzických) *doteků* ve formě zjevování se Hospodina (teofanie), jak jednotlivcům (**pozn. 215**), tak výjimečně i celému národu, jako tomu bylo na hoře Sinaj.

Pozn. 215:

Z tohoto rámce vybočuje příběh „Jákovova žebříku“ v místě poté nazvaném Bét-el, tedy Dům B-ží (v 28. kapitole První Mojžíšovy). Bét-el leží asi 10 km od Jeruzaléma, ovšem už v severním Izraeli. Jákobův noční „soubor“ (v kap. 32) je některými rabínskými autoritami umístován přímo do místa budoucího Jeruzaléma.

Bibl. citát:

Kap. 28: ¹⁷ Bál se a řekl: „Jakou bázeň vzbuzuje toto místo! Není to nic jiného než **dům B-ží** (*bejt elohim*), je to brána nebeská (*šaar ha-šamájim*).“ ¹⁸ Za časného jitra vzal Jákob **kámen**, který měl v hlavách, a **postavil jej jako posvátný sloup** (*maceva*); svrchu jej polil olejem. ¹⁹ **Tomu místu dal jméno Bét-el** (*to je Dům Boží*). Původně se to město jmenovalo Lúz. (....)

²² „**Tento kámen, který jsem postavil jako posvátný sloup, stane se domem Božím** (*bejt elohim*). A ze všeho, co mi dáš, odvedu ti poctivě desátky.“

Ve-ha-even ha-zot, ašer samti maceva --- jihje bejt elohim.

וְהָאֵבֶן הַזֶּה הָיָה לְבַיִת אֱלֹהִים, אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי מִצְבָּה--יְהִיָּהּ, בַּיַּת אֱלֹהִים;

Obhajoba:

Vztyčil kámen – byla to maceva – a nazval to Domem B-žím.

V této souvislosti jsem to považovala za jedno z míst zasvěcené Hospodinu, bez „návaznosti“ na Chrám. „Bejt elohim“ nikoliv dům jako stavba *miškanu* (pro přebývání Hospodina), ale místo pro něho, kdekoli se modlíme k B-h, tam je JEHO „Dům“.

Spojení „bejt-elohim“ (na rozdíl od častého bejt ha-elohim) se v Tanachu vyskytuje pouze 4x. Dvakrát právě zde (28:17 a 22), 1x v Soudcích a 1x v Žalmech. Vycházela jsem hodně z jazykové analýzy.

Historie místa (Bét-elu): bohatá pohanská (kenánská: Lúz=posvátná mandloň) i izraelitská (Abrahamův oltář Gn 23:3-4, Jákobův žebřík, také místo, kde po určitou dobu sídlila Archa (Sd 20:26nn). Po rozdělení království připadlo ale město Sevrnímu Izraeli, Jarobeám zbudoval chrám (aby byla alternativa proti chození lidu do Jeruzaléma) a zlatého býčka. S tímto posvátným místem nakonec skoncoval Josiáš v rámci boje proti modlám. (zdroj Novotného Biblický slovník).

Neviděla jsem přímou spojitost s Jeruzalémským chrámem, ale vzhledem k široce pojatému tématu se hodilo to začlenit.

II. část

V diplomové práci formuluje studentka určité premisy, které mohou být teologicky sporné. Jejich vysvětlení sice může být náplní obhajoby, ale o diplomové práci samotné vypovídají, že kritická reflexe v ní je jen rozpracována (není dokončena) ... str. 2 posudku body a) až i)

a) teologický předpoklad, že Boží působení na Izrael a nároky na kultické chování jsou podmíněny morálním stavem národa („lidé tak museli být nejprve formováni a vychovááni k životu ve svobodě“, str. 18 (dipl. práce);

Obhajoba:

Žili po celé generace v otroctví, byli otroky, vlastní čin vysvobození z Egypta je učinil svobodnými jen formálně, nikoliv vnitřně. Celá cesta pouští je formuje jako svobodné lidi. Svobody (být odpovědnými sami za sebe) se báli. Viz různé epizody jako nářek, že v Egyptě měli jistotu, a že na poušti zemřou hladu, epizoda se selháním zvědů a prvotní odmítnutí daru Země zaslíbené ...

b) „Každá generace ji znovu a znovu prožívá“, tj. smlouvu – str. 23. Za tím je patrně dobrá, ale nepřesvědčivá perspektiva evokující otázku: Jak se to děje?

Citát v části o zjevení Hospodina na Sinaji: „Došlo ke zpřítomnění původní smlouvy, každá generace ji znovu a znovu prožívá, stejně tak jako vyjití z otroctví Egypta. Co prožili otcové, prožívají nové a nové generace.“

Obhajoba:

dodržováním tradice, ústní tradice – vyprávění příběhů praotců (později sepsané), prožíváním ročního cyklu, slavení svátků – Simchat Tora, Šavuot – připomínka přijetí Tóry na Sinaji, Pesach – čtení pesachové hagady a rituál pesachového sederu atd.

c) Nekritická citace ČEPu (3 Moj 19,2): „Bud'te svatí, protože já jsem svatý“ (str. 23.74). Text je uveden jako argument pro nárok „chodit po jeho stezkách“. Není mi jasný smysl uvedení tohoto znění, když na str. 51 je použitý přiměřený překlad originálu svědčící o tom, že si studentka je vědoma nepatřičnosti užití imperativu v ČEPu (indikativ podstatně význam textu mění!); „kdošim tihje“

Obhajoba:

Chyba způsobená tím, že obecně používám znění ČEP. Samozřejmě jsem se vždy snažila přihlídnout k původnímu hebrejskému textu. V tomto místě (str. 23) mi to uniklo a zůstala prostá citace ČEP.

Na straně 51 mám ale:

Tzv. „Zákon svatosti“ je zákon, který řídí všechny aspekty života B-žihó lidu. Zákon je zdůvodněný jednoznačným „Svatí budete, protože já (jsem) svatý – Hospodin, váš B-h.“ (3M 19:2 – pozn. 262). Zdůvodňování formulí svatosti se také opakuje v celém textu knihy.

Pozn. 262 ČEP používá v překladu imperativ „bud'te svatí“: „Mluv k celé pospolitosti Izraelců a řekni jim: Bud'te svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý. (3M 19:2)

d) Na čem zakládáte tvrzení, že chrám je stavěný „podle přesného návodu zjeveného Hospodinem“ (str. 26), či že Bůh „stavbu chrámu Řídil do největších detailů“ (str. 60)?

Obhajoba:

Dle rabínské tradice byl Mošemu předán na Sinaji *tavnit*, tedy přesný a podrobný model, plán Chrámu.

V bibl. textu v pasáži týkající se příbytku nacházíme opakovaně text „jak ti bylo ukázáno na hoře“.

2M 25:9 Uděláte všechno přesně podle toho, co ti ukazuji jako vzor *TAVNIT* svatého příbytku i vzor všech *bohoslužebných* předmětů.

2M 25:40 Hleď, abys všechno udělal podle vzoru (BE-TAVNITAM jejich vzorů), **kteřý ti bylo ukázáno na hoře.**

2M 26:30 Příbytek postavíš podle ustanovení (MIŠPATo), **jak ti bylo ukázáno na hoře.**

2M 27:8 Uděláš jej dutý z desek, **jak ti bylo ukázáno na hoře; přesně tak jej udělají.**

Další argumenty - 1Pa 28:11-19:

28:11-18 Popis všeho, co David předal synovi – opakované použití termínu plán/ tavnit

11: *David předal svému synu Šalomounovi plán (tavnit) předsíně, jednotlivých částí domu atd atd*

12: *těž plán (tavnit) všeho, jak si to představoval,*

až

19: *„To vše bylo zapsáno rukou Hospodinovou (bichtav mijad adonaj aláv), abych mohl prozíravě připravit plán (tavnit) veškerého díla.“*

הַפֶּל בְּכֶתֶב מִיַּד יְהוָה עָלַי הַשְּׁפִיל כֹּל מְלֻאכּוֹת הַתְּבִנִּית

(Zapsáno rukou Hospodinovou na mě, abych porozuměl)

hiskíl (3.sg.m. kauzativ-hifíl): učinit že rozumí, že porozuměl, učinit moudrým

Podle tradice (židovské) byly všechny detaily stavby *miškanu*, Prvního i Druhého chrámu předány jako proroctví Mojžíšovi, Davidovi (přes proroka Samuela) a po návratu z exilu pak i Ageovi, Zachariášovi a Malachiášovi.

Viz např. Raši komentář k 1Pa 28:11-19 „Samuel to vše vyčetl z Tóry předané na Sinaji působením prorocké vize. A předal tuto znalost Davidovi.“ (2M 27:18)

Viz také midraš Lecha tov (2M 25:9) a Pešichta Rabbati 20:3 (k verši 2M 26:30) a další.

e) Proč na str. 31 užíváte dvojí přepis slovesného kořene ch-r-b / ch-r-v? Je třeba zachovat v přepisu slovesného kořene skutečné hlásky, nebo je možno si jej přepisovat nahodile a foneticky?

Odpověď:

Chyba, je třeba zachovat jednotnost (nedostatek v revizi výsledného textu diplomové práce)

Jak pak při přepisu rozlišujete kaf od chet a kuf?

Odpověď:

Nerozlišuji, v citovaném Noskovi se neodlišuje kaf-kof, tet-tav ani chet-kaf.

f) Myslíte si, že proprium Choréb, resp. Charvona (str. 32) nějak souvisí se zkázou chrámu? Pokud ne, pak informace je tak marginální, že nepatří ani do poznámkového aparátu;

Odpověď:

Uvedla jsem kvůli udávání počtu výskytů, pro případ kontroly. Je to tam do počtu, aby výčet byl úplný. Používala jsem biblický software Davar. Mohlo být vypuštěno, nemá souvislost s tématem.

g) výčet textů se slovesem ch-r-b (str. 32-33) představuje podle mého soudu natolik zásadní materiál (podklad), že by si zasloužil alespoň dílčí reflexi (rozpracování);

Odpověď:

Dodržovala jsem proporce k ostatním vybraným klíčovým termínům. V citátech jsem tučně zdůraznila významná slovní spojení.

h) tabulka č. 4 na str. 43-44 není v textu zpracovávána. Nadto je její vypovídací hodnota sporná. Aby z této tabulky mohlo vyplývat, že popis stavby miškanu používá terminologii stvoření, muselo by se jednat o srovnání dvou souvislých textů se stejným sledem hebrejských frází (nahodilý výběr nesourodých textů z různých míst Tanachu a v nich náhodně vybraných slov v překladu činí výpověď nezajištěnou);

Vcelku souhlas, ale texty nepovažuji až za úplně náhodné, protože jsou to ty, které se zabývají stavbou příbytku a většinou pocházejí z Moj.

i) proč jsou na str. 56-58 uváděny rozsáhlé citace Páté knihy Mojžíšovy, když se tato kniha příbytku Božímu nevěnuje a většina látky je již zmiňována v 3Moj? Jakou funkci tyto citace mají?

Obhajoba:

Netýká se Příbytku, ale týká se Zákona a nutnost jeho dodržování jako záruku života. Opakované varování proti modloslužbě jeden ze stěžejních hříchů vedoucí ke zkáze Chrámu. A obsahuje vizi zkázy a exilu.

j) jaký je smysl exkursu o vzniku království na str. 60? Proč zde není uvedeno, že království jako podezřelá instituce je ideologickým pozadím, na kterém se odehrává vznik kamenné svatyně nadto z iniciativy krále (Bohem nechtěného)? Podobně i charakteristika Šalomouna (str. 63) by měla být doplněna upozorněním na to, kým je ten, kdo je stavitel chrámu a co to o celém díle vypovídá;

Obhajoba:

Budování Chrámu probíhalo v době království a království je dobou předcházející zániku Chrámu, spojení je zřejmé. Pišu: „Institut Jeruzalémského chrámu je spojen s institutem (vznikem, trváním a zánikem) židovského království.”

Hodnocení institutu království jsem se snažila komentovat. Na citované straně 60 se také píše:

„království si vyžádal boží lid navzdory vůli Hospodina, i navzdory všem varováním”, „kontroverzní ustanovení institutu krále”, „B-žímu lidu nestačila smlouva s Hospodinem, jejíž součástí byl každý jednotlivec, lid ve své věčné nespokojenosti a reptání pojal touhu po uspořádání, které fungovalo u okolních pohanských národů a dobrovolně se podvolil hierarchickému uspořádání, a to i přes varování proroka Samuela, o čem vlastně úřad krále a institut království je. Už příběh krále Saula mohl být varováním” atd. (str. 60)

Co se týká hodnocení Šalomouna (a vlastní stavby Chrámu), cituji

„Zatímco u Davida to byl jistě i projev úcty a upřímné touhy sloužit Hospodinu, u Šalomouna již převažovala formálnost a touha vzbuzovat obdiv a úžas cizích národů.”

Na stranách 62-63 je kritika Šalomouna. Viz samostatný odstavec o Šalomounově vládě na str 62-63.

K záležitosti oprávněného stavitele: protiklad obrazu v Knihaích královských versus Knihy kronik.

„... dám po tobě povstat tvému **potomku**, který vzejde z tvého lůna, a upevním jeho království. ¹³Ten vybuduje dům pro mé jméno ...“ (2S 7:12-13)

V hebrejštině *zerá* znamená potomek, tedy to může být i syn. Šalamoun vztáhl bez zaváhání toto na sebe a učinil se stavitelem Chrámu. Ovšemže neodpovídal následujícím veršům tohoto výroku:

2S 7:13-14: „... a já upevním jeho královský trůn navěky. ¹⁴Já mu budu Otcem a on mi bude synem.“ atd.

Versus: Knihy kronik 1Pa 28:6

Řekl mi: „Tvůj syn Šalomoun, ten vybuduje můj dům a má nádvoří, neboť jsem si ho vyvolil za syna. Já mu budu Otcem.“

k) Oč opíráte tvrzení, že Hospodin požehnal plánu stavět chrám, nikoli až hotovému dílu (str. 61)?

Citace str.61 dipl.práce:

„Hospodin však plánu stavby Chrámu **požehnal**, posvětil ho a přislíbil svoje přebývání v této stavbě navěky.“

Obhajoba:

Špatná nepřesná formulace. Nepřesné „požehnal“, myšleno ve smyslu poskytnul návod (*tavnit*), tedy ve smyslu „souhlasil“. Samozřejmě zůstává otázka časování a stavitele.

Tavnit – model vytvoření v horním světě, předal Mojžíšovi detailní plán se vším všudy, tedy požehnal, ve smyslu podpořil. - Viz také výše téma *tavnit*.

l) na čem zakládáte tvrzení, že „Šalomoun poměřoval svoji moudrost, které se mu od Hospodina skutečně dostalo, s moudrostí samotné Tóry“ (str. 63);

1Kr 5:9-14

⁹Bůh dal Šalomounovi moudrost, prevelikou rozumnost a takovou hojnost myšlenek, jako je písku na břehu moře. ¹⁰Šalomounova moudrost převýšila moudrost všech synů dávnověku i všechnu moudrost egyptskou. ¹¹Byl moudřejší než všichni lidé, než Étan Ezrachejský a Héman, Kalkol a Darda, synové Machólovi. Jeho jméno bylo *proslulé* mezi všemi okolními pronárody. ¹²**Vyslovil tři tisíce přísloví a jeho písni bylo tisíc a pět.** ¹³Dovedl také mluvit o stromech, od cedru, který je na Libanónu, až po yzop, který roste na zdi, a dovedl mluvit i o zvířatech, ptácích, plazech a rybách. ¹⁴Šalomounově moudrosti přicházeli naslouchat ze všech národů i ode všech králů země, kteří se o jeho moudrosti doslechli.

Komentář k verši 5:12 (zdroj bT Eruvin 21b):

Cituje sev Rabi Chamnuna, který položil otázku, co znamená tento verš (1Kr 5:12) a Chamnuna odpověděl: “Toto nás učí, že Šlomo vyslovil 3 tisíce přísloví ke každému jednomu slovu Tóry a tisíc pětset zdůvodnění ke každému slovu učenců”.

Nakonec se poměřoval i velikostí svého paláce. (1Krá 6 a 7)

m) jak víte, že Ž 16,8 bylo motto Davida? Proč právě tento text? Je snad David autorem tohoto žalmu?

Citát: Ž 16:8 Hospodina stále před oči si stavím, je mi po pravici, nic mnou neotřese.

16:1 Pamětní zápis ; Davidův. מְכַמֵּד לְדָוִד

Ne-li autorem, tedy je to chápáno jako jeho výrok.

Vycházela jsem z komentářů Rašiho k tomuto verši. Ten také cituje komentář bT (Sota 10b), který se zabývá jistým místem v 1Moj, obě místa předpokládají, že se jedná o žalm Davidův.

Úvod k některým žalmům “michtam le-david” (16, 56, 60) ale také “le-david michtam” (57-59). Těchto 6 žalmů se někdy nazývá také **zlaté** (tzn. velice významné) žalmy a připisují se tradičně (i v křesťanství) Davidovi. Není jednotný názor na toto označení michtam, jedna z teorií je, že jde o hudební pokyn (k určité melodii).

Jazykový rozbor v hebr. se zabývá slovy

Pozn.: Část křesťanské tradice spojuje citovaný verš č.8 s Ježíšem.

n) vysvětlíte relevantnost tabulky č. 6 (str. 72-74) vzhledem k tématu zkázy Jeruzaléma;

Citát:

Tabulka “Přehled vládnutí judských králů v rozděleném království”

Cituji z práce - o odpovědnosti vůdců národa, komunity (str. 89)

Objekty (adresáty) Zákona jsou jednotlivec i lid (národ) jako celek. Jednotlivcem může být „obyčejný“ muž z lidu, ale také prorok, soudce, kněz, nebo král. Právě ti mají být vzorem, protože elita měla často určující vliv (ať už kladný nebo záporný) na život celého národa. Mají velkou zodpovědnost, a proto byli podrobováni speciálnímu Hospodinovu soudu. Ale i oni selhávali, byli falešní proroci, kněží oddaní Hospodinu jen formálně, těžce hřešící králové.

=====

OBHAJOBA: k posudku oponentky práce dr. Holubové

1) s. 13 - nepřesná datace souběžné existence Chrámu a synagogy

Citace práce (strana 13 první odstavec)

Ke konci tohoto období už Chrám nebyl výhradním místem náboženského života Židů, protože souběžně fungovaly domy modlitby resp. domy shromáždění (později nazývané synagogy). Byla to místa, kde se židé mohli denně shromažďovat a modlit se, a kde byla také ze svitků veřejně předčítána Tóra (pozn. 39).

Pozn. 39 - Viz Ezdráš 8:1-8.

Jedná se o úryvek z kapitoly o historii chrámu - chyba vznikla editací textu kapitoly, kdy jsem při reorganizaci textu prohazovala odstavce a zmíněný odstavec se mi dostal, kam nepatřil. Posunutí datace až do pozdní doby Druhého chrámu nebolo mým záměrem. O tom svědčí i odkaz na knihu Ezdráš v inkriminovaném odstavci (poznámka č.39)

Je známo, že první zmínky o synagogách pocházejí z doby, kdy už byly zavedené, tzn. už delší čas fungovaly. Obecně se tedy předpokládá, že synagogy (jako domy shromáždění) existovaly už souběžně s chrámovým kultem, tedy v době Prvního chrámu (viz např. institut *amadot* – zástupci komunity v Chrámu – doma v “synagogách”). Úloha synagog pak vrostla po zničení Prvního chrámu a hlavně v exilu.

2) Menaše: ignorování důležité tradice

Dr.Holubová postrádá tradici Menašeho pokání v Mišne (Sanh. 10:2), Talmudech (BT Sanh. 103a; JT 10:2 28c), midraších (viz např. Pesikta de-rav Kahana 24:8) a biblických apokryfech (Menašeho modlitba).

V celé práci jsem bojovala s tím, že rozebírám text Tanachu, proto jsem používala převážně jen základní komentáře přímo k textu Tanachu, a nikoliv další samostatné tradice v rabínské literatuře, případně jsem je vybírala účelově. V případě Menašeho jsem vycházela z toho, že jeho obraz v Tanachu (s výjimkou *Divrej hajamim*) je negativní, takže jsem citovala tradice, které toto potvrzují, cituji tedy (na stranách 69 – 71) např. právě BT Sanh 103b (v pozn.320 a 355), také právě JT Sanh 10 :2 (pozn.349) a několik dalších míst v obou Talmudech, kteří hodnotí Menašeho negativně (viz např. pozn.354-356). Co se týká apokryfů cituji Druhou knihu Bárukovu (v pozn. 321 na str. 64)).

Nakonec tradici Menašeho pokání zmiňuji v pozn. 351 (na str.70) „**V knihách Kronik je příběh Menašeho kralování líčen se zásadním rozdílem: Menaše se v závěru svého života kaje a přiklání k Hospodinu.**“ Toto místo jsem více nerozvedla, ani nedoložila citacemi z rabínské literatury či apokryfů, protože jsem se vlastně knihami Kronik detailně nezabývala.

Celkově musím uznat, že jsem hodnocení Menašeho vlády pojala jednostranně.

Citace z diplomové práce a odkazy :

V Talmudu (pozn. 320) se píše: „Achaz, Achazjáš a všichni králové, o kterých je psáno Dopouštěl se toho, co je zlé v Hosp. očích, nebudou mít místo vpříštím životě, ani v něm nebudou souzeni“. (**320: Babylónský talmud, traktát Sanhedrin 103b.**)

obraz černých vod pro kralování Menašeho (**pozn. 321 :Druhá kniha Bárukova (55-76) v Knihy tajemství a moudrosti II, str. 309-324.**)

Menaše se oddával modlářství ve všech jeho formách, tradice o něm praví „Menaše nevynechal jediný modlářský čin celého světa“ (**pozn. 349 : Jerušalmi, Sanhedrin 10 :2**)

Kromě modloslužby se Menaše proviňoval i proléváním nevinné krve, neboť nechával zabíjet kritiky tohoto rozbujelého modlářství (2Kr 21:16). Podle rabínské tradice (**pozn. 350: Jevamot 49b, Sanhedrin 103b.**) nechal usmrtit i samotného proroka Izajáše, protože jeho stopa končí za předchozího krále Chizkijáše (který neměl žádný důvod Izajáše zabíjet) a dochovala se jen svědectví o Izajášově mučednické smrti. Menašeho prohřešky se zcela vyrovnali praktikám ostatních národů Kenánu, které Hospodin ze země vypudil právě pro jejich nepřipustné praktiky. Menaše je považován za nejzkaženějšího izraelského krále (**pozn. 351 : V knihách Kronik je příběh Menašeho kralování líčen se zásadním rozdílem: Menaše se v závěru svého života kaje a přiklání k Hospodinu.**).

„nevynechal jedinou modlářskou aktivitu, která na světě existovala“(**pozn. 354: Talmud Jerušalmi, Sanhedrin 10:2**), „odstranil B-ží jméno z Tóry (a tak ji znesvětil)“ (**pozn. 355: Achaz Tóru zapečetil, Menaše ji znesvětil a Amon ji spálil. (Bavli, Sanhedrin 103b).** Viz také Zevachim 61b, Jalkut ha-mechiri, Tehilim 115,22, Jerušalmi, Joma 4:4.). Podle této tradice s koncem vlády Menašeho Chrám stál na svém místě, ale již v něm nesídlila Šechina, Chrám nadále existoval, ale ztratil ze své skutečné životnosti. Podlé téže rabínské tradice si byl Jóšijáš tohoto stavu vědom a rozhodnul se ukrýt archu (**pozn. 356: Tosefta Sota 13:1, Talmud Bavli, Joma 52b.**)

3) nezasazuje citace židovských komentátorů do kontextu (nestačí uvést jen **akronym**, leč plné jméno a životní data; srov. např. s. 102 aj.)

O to jsem se snažila : viz Radak (pozn. 315 na str. 63), Raši (pozn. 227 na str.45), Maharša (pozn. 486 na str. 101), Rambam (pozn.491 na str. 102), Maimonides (pozn. 491 na str. 102). Ovšem v některých případech odkaz není u prvního výskytu jména.

4) **9.av** – není svátek, ale postní den

Jde o text na str. 14:

“Každoroční **půst** na Tiša b'av (pozn.49) se dodržuje na památku zničení obou Chrámů. Celý **svátek** připomíná i další katastrofy v historii židovského lidu, ale dedikován je především právě truchlení nad zkázou Chrámu.

V pozn. 49 je : **Svátek** devátého avu je veřejným **postním dnem**.

Jednalo se o překnutí resp. přepsání, ne záměr. Vycházela jsem neobratně z terminologie v češtině tedy že tento den **světíme** půstem.

Věra Razáková, 8.září 2015.